

DARS JARAYONIDA OQITISHNING KO‘RGAZMALI USULLARINI SAMARALI QO‘LLASH

Mehrangiz Abrayeva

Samarqand davlat universiteti Maktabgacha va boshlang‘ich ta‘lim fakulteti
Boshlang‘ich ta‘lim va sport-tarbiyaviy ish yo‘nalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada dars jarayonida oqitishning ko‘rgazmali usullarini samarali qo‘llash haqida fikr bildirilgan bo‘lib, ko‘rgazmali usuldan foydalanish boshlang‘ich sinflar misolida, amaliy jihatdan qo‘llab ko‘rsatilgan.

Kalit so‘zlar: O‘quvchi, didaktika, ko‘rgazmalilik, usullar, idrok, tafakkur.

“Aytsang unutamani, ko‘rsam eslab qolaman, o‘zim bajarib, anglab yetaman”

Xitoy faylasufi Konfutsiy

Ko‘rgazmali usullar deganda, ta‘lim jarayonida qo‘llaniladigan ko‘rgazmali qurollar va texnika vositalariga ko‘p darajada bog‘liq bo‘lgan o‘quv materialini o‘zlashtirish shakllari tushuniladi.

Ta‘limning ko‘rgazmali vositalari bilimlarni o‘rganish va o‘zlashtirish darajasini belgilaydi. Bunda, masalan, tikuv mashinasi detallari namunalari ko‘rsatilishi yoki tikuv mashinasida bajariladigan texnologik jarayonning videotasviri namoyish qilinishi mumkin.

Asosiy maqsad dars mazmuni, albatta. O‘qituvchi esa qoshimcha tuzatishlar kiritishi mumkin xolos.

Ta‘limning bunday metodlaridan foydalanilganda o‘quvchilarning bilish faoliyati ko‘rgazmali vositalar yordamida shakllanadigan yoki esga tushiradigan hissiy obrazlarga, tassavurlarga bog‘liq bo‘ladi. Ko‘rgazmali qurollar bilimlarni tartibga solish va boyitishga, shuningdek, o‘quvchilarning fikr yuritish faoliyatini faollashtirishga yordam beradi.

Ta‘limning ko‘rgazmali metodlari o‘quvchilarning bilim faoliyatida obrazli va mantiqiy, aniq va mavhum, hissiy va aqliy jihatlar nisbatini chuqur tushunishni talab etadi.

O‘qitishning ko‘rgazmali usullarini qo‘llash Y.A.Komenskiyning “Buyuk didaktika” asaridayoq o‘z asosini topgan. ”O‘quvchilar sezib, idrok etishi mumkin bo‘lgan narsalarni, albatta, sezgilar vositasi bilan, ko‘rish mumkin bo‘lgan narsalarni ko‘z bilan ko‘rib, eshitish mumkin bo‘lgan narsalarni quloq bilan eshitib, hidi bor narsalarni tatib ko‘rib, ushlab sezish mumkin bo‘lgan narsalarni ushlab ko‘ribgina bilib olishlari kerak”, - deb yozgan edi u.

Ko'rgazmali idrok katta imkoniyatlarga ega. Eslab qolishda ko'rgazmalilikning o'zi emas, balki ularning nutq va amaliy faoliyat bilan birlashtirilishi eng yuqori samaradorlikka ega bo'ladi. Bu o'qitish usullarining eng samarali birikmasini izlash zarurligidan dalolat beradi. Shuning uchun ham ayrim didaktik qo'llanmalarda ko'rgazmalilik tomoyilini o'quv-bilish faoliyatidagi jonli mushohada va abstrakt tafakkurning organik bog'liqligini ta'kidlab, aniq hamda mavhumlik birligi sifatida talqin qilinishi bejiz emas.

Oqitish jarayonida qo'llaniladigan ko'rgazmali vositalariga quyidagilar kiradi:

- o'qituvchining namoyish qilishi, ekskursiya, sayr va hokazolar davomida o'quvchilar tanishadigan asl holiday tabiiy obyektlar;
- real obyektlarni aks ettiruvchi maxsus tayyorlanadigan illyustratsiya – tasviriy vositalar – plakatlar, sxemalar, rasmlar, fotosuratlar, grafik qo'llanmalar va hokazolar, shuningdek, hajmli geometrik shakllar, jismlar, mulyajlar va boshqalar;
- ko'rgazmalilikning shartli va ramziy vositalari – kartalar, globuslar, telluriylar va boshqalar;
- tabiiy - matematik yo'nalishdagi predmetlarni o'rganishda qo'llaniladigan namoyish qilish asboblari, modellari va boshqalar;
- ko'rgazmalilikning texnik namoyish qilish vositalari – kinofilm, diafilm, diapozitivlar, axborot kommunikatsiya texnologiyalari va shunga o'xshashlar;
- tovush, ko'rish va eshitish vositalari – videoyozuv, videofilmlar va hokazolar.

Shundan ta'limning ko'rgazmali usullarini ikkita kichik guruhi: illyustratsiya usullari va namoyish qilish usullari mavjud degan xulosa kelib chiqadi.

O'qitishning yassi vositalarini illyustratsiya qilish usullari plakatlar, sxemalar, rasmlar, chizmalar, fotosuratlar, grafik qo'llanmalar va boshqalarni ko'rsatishni o'z ichiga oladi.

O'qitishning hajmli vositalarini namoyish qilish usullari asbob va uskunalarni namoyish qilishni; dinamik qo'llanmalar, asl holiday tabiiy obyektlarni ko'rsatishni; texnik namoyish qilish vositalari – kinofilm, diafilm, diapozitivlar, axborot kommunikatsiya texnologiyalari; tovush, ko'rish va eshitish vositalari (videoyozuvlar, videofilmlar) va hokazolarni nazarda tutadi.

O'qituvchi o'qitishning umumiy tamoyillariga tayanib, o'qitishning ko'rgazmali usullarini qo'llash qachon samarali bo'lishligi haqida tasavvurga ega bo'lishi, ya'ni ularning imkoniyatlarini bilishi kerak. Quyida o'qitishning ko'rgazmali usullaridan namunalar keltiriladi.

“Ertaklar yaxshilikka yetaklar” usuli

Bu harakatli ko'rgazma o'qitish faniga oid. O'quvchi ertak asosida rasm chizilgan teskari turgan qog'ozni olib boshiga kiyadi. O'tirgan o'quvchilar shu ertak asosida o'quvchiga savollar beradi. O'quvchi ertakni qanchalik yaxshi bilganligi javobiga bog'liq va ayni damda bu ko'rgazma o'quvchilarni o'ziga jalb qiladi. Bu ko'rgazmani

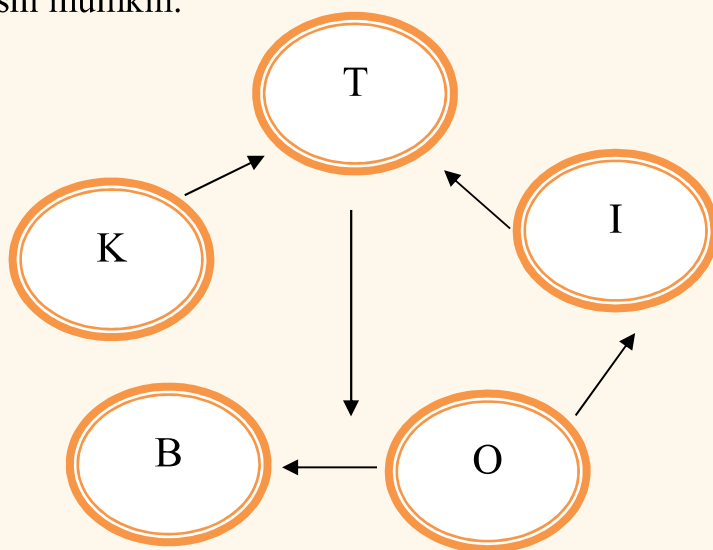
darsda qo‘llaganda dars juda qiziq o‘tadi. Ayniqsa musoboqa darslarida o‘quvchilar javobiga qarab guruhlar baholanadi.

“O‘yla, izla, top” usuli

Bu harakatli ko‘rgazmani barcha fanlarda qo‘llasa bo‘ladi. Buning uchun qo‘llaydigan fandan savollar tuziladi. O‘quvchi charxpalakni aylantirib, o‘q qaysi savolga to‘xtasa o‘quvchi o‘sha savolga javob beradi.

“O‘yla, bolajon!” usuli

Bunda doirachalar ichida harflar yozilib, shu harflar bir-birlariga chiziqlar orqali birlashtirilgan bo‘ladi, o‘quvchi ularni ya‘ni harflarni o‘qigan holda yashiringan so‘zni topib, shu so‘zga berilgan savollarga javob berishlari lozim. Bu ko‘rgazmadan o‘qish va ona tili darslarida qo‘llashi mumkin.

“Piktogramma” usuli

Bu usulda ertak qahramoni yoki multfilm qahramonlari rasmi ko‘rsatiladi, o‘quvchilar ushbu qahramonlarni rasmlariga qarab, multfilm yoki ertakni nomini topishlari kerak. Masalan:

“Yoriltosh” ertagi

“Qizil shapkacha” ertagi

“Bobo sholg‘om” ertagi

Tadqiqotlar natijasi shuni tasdiqladiki, maqsadga muvofiq tuzilgan mashqlar tizimi vositasida o‘quvchilarda o‘qitishning ko‘rgazmali usullaridan foydalanish ko‘nikma va malakalarini samarali shakllantirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Avliyoqulov N.X., Musaeva N. Pedagogik texnologiyalar. Toshkent-2008-yil
2. Ibragimov R. Boshlang'ich maktab o'quvchilarida bilish, faoliyatini shakllantirishning didaktik asoslari. Diss. T., 2011-yil

www.pedagog.uz

www.ziyonet.uz

